

Cumhur ÇİLESİZ
Mülkiye Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı

Bürokrasi ve MİZAH

idarecinin Sesi dergisinin bir önceki sayısında yayımlanan makalemizde, “taşlama” edebiyatında yönetim ve bürokrasinin yerine değinmiş; Fuzuli, Ziya Paşa ve Ümit Yaşar OĞUZCAN’dan bazı taşlama örnekleri vermiştik. Yine aynı makalede taşlama edebiyatının en önemli isimlerinden birisi olarak Şair Eşref’in ismini anmakla beraber, kendisinden herhangi bir örnek verme yoluna gitmemiştik. Zira, yazarlar, edebiyat tarihçileri ve eleştirmenlerin büyük çoğunluğu Şair Eşref’in en büyük, en önemli “heccav”ımız (yergi şairi) olduğu yargısında dırlar. Ayrıca, Şair Eşref’in bir başka özelliği daha vardır: Kendisi bir kaymakamdır. Bu bakımlardan, Şair Eşref’in tek başına, ayrı bir makale konusu yapılmasının daha uygun olacağını değerlendirdik. Şair Eşref’in, çok özet olarak, yaşam öyküsüyle başlayalım.

Şair Eşref’in Yaşamı

1847’de Manisa’nın Kırkağaç ilçesi Gelenbe kasabasında dünyaya geldi. 1912’de aynı kasabada yaşamını yitirdi. Asıl ismi Mehmet Eşref olup, Usulizade Hafız Mustafa Efendi’nin oğludur. İlköğrenimini Gelenbe’de tamamladı. Manisa’da Hatuniye Medresesi’nde Arapça ve Farsça dersleri aldı. Özel öğretmenlerden matematik, tarih öğrendi. 1870’te Manisa Vilayeti Tahrirat Kalemî’nde memur olarak göreve başladı. Turgutlu, Akhisar ve Alaşehir’de Mal Müdürlüğü yaptı. Fatsa Kaymakamlığına atandı. Daha sonra Çapakçur, Hizan, (istifa dönüşü) Ünye, Tirebolu, Garzan, (istifa dönüşü) Garbi Karaağaç (Acıpayam), Buldan, Kula, Kırkağaç, Daday, (istifa dönüşü), Gördes, Kula, Karacasu Kaymakamı olarak görev yaptı.

Gördes Kaymakamlığı görevini yürütürken, gördüğü bazı yolsuzlukları şiirleriyle hicvedince bir yıl hapse mahkum edildi. Cezasının ardından İzmir’de gözetimde tutuldu. 1903’te Mısır’a gitti. Bir süre Fransa, İsviçre ve Kıbrıs’ta yaşadı. Tekrar Mısır’a döndü, “Curcuna” isimli

mizah dergisinde yazılar yazdı. 2. Meşrutiyet ilan edildikten sonra İstanbul’a geldi. Eşref ve Musavver Eşref isimli mizah dergilerinde başyazarlık yaptı. Adana Vali Yardımcılığı görevindeyken emekliye ayrıлып Kırkağaç’a yerleşti. Yaşamının kalan bölümünü burada geçirdi.

Sanat Anlayışı ve Eserleri

Şair Eşref’in yergileri, Divan şiiri geleneğinin uzantısıdır. Dolayısıyla onun yergi şiiri alanına getirdiği yenilik, içerik yönündedir. Kullandığı “nazım biçimleri”, “gazel”, “kaside”, “mesnevi” ve “kıt’a”dır. Ölçü olarak, hece ölçüsüyle yazdığı bir tek dörtlülük dışında, “aruz ölçüsü”nü kullanmıştır.

Şair Eşref, yergilerinde daha çok toplumsal konulara yer vermiştir. Bu konulardaki yergileri incelendiğinde, kendisinin “özgürlük tutkunu, yolsuzluklara ve bozukluklara karşı, yeniliklere açık ve eylemcî” bir şair portresi çizildiğini görüyoruz. Eşref, ayrıca kişileri konu alan yergiler de yazmıştır.

Başlıca eserleri şunlardır: Deccal (2 Kitap, 1904-1907), İstimdad (1905), Şah ve Padişah (1906), Hasbihal yahut Eşref ve Kemal (1908), İran’da Yangın Var (1908). Ölümünden sonra yayımlananlar ise şunlardır: Şair Eşref Külliyyatı (1928), Meclisi Mebusan (1928), Bergüzar (1928-29), Kuyruklu Yıldız (1929), Rüya (1929), Kıt’alar ve Hikayeler (1929), Deccal (3. Kitap)

Taşlamalarından Örnekler

Şair Eşref, yaşadığı dönemin hemen hemen bütün toplumsal konularını, başta siyaset ve kamu yönetimi olmak üzere, hicvetmiştir. Eşref’in, özellikle kamu yönetimi, bürokrasi, bürokrat ve etikle ilgili taşlamalarından bazı örnekler vermek istiyoruz. Ancak, açılış olarak, bizatihi “taşlama” üzerine bir dörtlülüğüne yer vereceğiz.

Kimsenin hakkında tahkik etmeden söz söylemem,

Eski bir darbimeseldir gerçi orman taşlamak.
Hicv edersem zalimi, zâhid, "günah ettin" deme,
Din-i İslâmda sevaptır çünkü Şeytan taşlamak!

Akbisar'ı, Somayı isterim eltafindan,
Hat boyu olmazsa ben humekâdan ölürüm.
Buralardan ne için fasık-ı mahrum olayım,
Belki Salihli'ye gitsem sûlehadan olurum!

Kaymakamken görev yerinin değişmesi için Aydın (İzmir)
Valisi Kamil Paşa'ya .

Bizce ahbabı ziyarette tekellüf yoktur,
Yüz bulunca oturur, bulamazsak yollarız.
Alaturka vizite n'olduğunu öğreneli,
Biz de taklid-i ekâbirle kart kullanırız!

Döndü keremin âlem-i işretteki vâde,
Ey kân-ı kerem, zift ile Şeytan tutulur mu?
Bir başkası yuttuysa onu ben keder etmem,
Aksu var iken hiç Karacasu yutulur mu?

Eşref, Vali Kamil Paşa tarafından Karacasu Kaymakam-
lığına atanır. Durum İstanbul'a bildirilmeden ve daha
göreve başlamadan, Dahiliye Nezareti'nin buraya bir baş-
kasını atadığı anlaşılır. Kıt'a bu olay üzerine yazılmıştır.

Ey eden tasvirime nigâh-ı iltifat,
Fikrimin âlâm, bâd-i perîşanısidir.
Bak ne hale koydu cefa-yı rüzgar,
Eşref'in işte şu suret nüsha-ı sanısidir!

Eşref, Kırkağaç'ta Kaymakamken, İzmir'e gidip fotoğraf
çektirmeyi ve bunu İbnülemin Mahmud Kemal'e (İnal)
göndermeyi düşünür; fotoğrafın arkasına yazılmak üzere
bu dörtlüğü hazırlar. Ancak vakit bulup fotoğraf çektir-
meye gidemez.

Hayret ettim aldırınca resmimi,
Ben miyim bu, bilmedim ben, siz bilin.
Aslına uymazsa tasvirim n'ola,
Giydiğim gömlek emanet, fes elin.

Eşref "Adana Vali Muavini" olmuştur. Mektupçu ondan
fotoğraf istiyor. Daha fazla atlatamayıp kerhen çıkartıyor
fotoğrafı ama, kendi sünepliğine de kırgındır. Kıt'asını
resminin altına yazarak o resminin çıkmasına yardım
eden Doktor Şerefüddin Mağmumi Bey'e armağan eder.

Hizmet etmek isterim kayd-ı hayat ile, fakat,
Gönlümün meyli ne beylik, ne paşalıktadır.
İhtiyarım, geldi emvâta karışmak demleri,
Son ümidim Meclis-i Ayan'a azalıktır.

Kalanlar kadrodan hariç, kaderden iştika' etmez,
Yapanlarca yeter ki bir hesab olsun, kitab olsun.
Vatan mâmur olursa emr-i tensikat ile derler:
Yapılsın hanemiz de gönlümüz varsın harab olsun!

Kamu yönetiminde düzenleme ve "kadro" sorununu konu
alan kıt'alarından biri.

Kör kader sâikımız oldukça,
Atlı girsek hana harlı çıkarız.
Bizde oldukça bu baht-ı nâsâz
Hızr'ı görsek de zararlı çıkarız!

Adana Vali Muavini iken, vali muavinliklerinin kaldırıl-
ması dolayısıyla açıkta kalınca.

Lağvolunmaz mı muavinlik beni vali bile,
Yapsalar valilere birden bu tatbikat olur.

Ric'at eyler nısfı kadro haricinden mahşere,
Girmiş olsam cennet-i âlâda tensikat olur!
Yine vali muavinliği kadrosunun kaldırılması dolayısıyla.

Levh-i mahfuza şaki yazmış iken bir kulunu,
Sü'adâdan eder isterse Cenab-ı müte'âl.
Nezd-i Bâri'de olunca bu tebeddül caiz,
Ne reva olmaya tashih-i sicil-i ahval!

Eşref, Babıali'deki sicilinde bir yanlışlık olduğunu bildi-
rerek, ilgili Müdürden düzeltilmesini rica eder. "Buraya
yazılan bozulmaz!" cevabını alınca.

Ne farkı var kadrodan hariç kalanlarla?
Yine aylıkça eskiye ric'at edilmiştir.
Bana terf-i memuriyet etmek vacip olmaz mı?
Maaşım seyyf-i tenkisatla sünnet edilmiştir.

Tırılım öyle ki, ey vali-i âli himmet,
Beyt-i ati ile tasvir edemem ahvali.
Yok kıyafetçe benim bitpazarından farkım,
Sayenizde olalı kaymakam istibdâli.

İzmir Valisi Kamil Paşa'ya. (İstibdâl: Biraz açıkta kaldık-
tan sonra tekrar başka yere memuriyet değiştirmek.)

Zatı Eşref olana rütbe şerafet vermez,
Karşısında güneşin çünkü dayanmaz jale.
Ârızı öyle ne rütbe ne nişanım olsun,
Çıkayım alnı açık alem-i istikbale!

Usûl-İ Merkeziyet Şarkısı

Züğürtlükten kül olduk, gayrı yandık,
Usûl-i merkeziyetten usandık.
Bu hali biz yine evvelki sandık,
Usûl-i merkeziyetten usandık.

Kabul eyler miyim ben nush ü pendi,
Tahammül kalmadı, sabrım tükendi.
Yetiş imdada defterdar efendi,
Usûl-i merkeziyetten usandık.

Bugün bir pâresiz kaldık süzüldük,
Kapattı defteri bakkal üzüldük.
Züğürtlükten büzüldükçe büzüldük,
Usûl-i merkeziyetten usandık!

Eşref bu şiirinde Prens Sabahaddin'in savunduğu "ademi
merkeziyet" (yerinden yönetim) görüşüne eğilimli görün-
mektedir. Asıl yakınması ise, çağının "usûl-i merkeziyet"
adı verilen uygulamasındandır: İllerdeki memurlara ay-
lıkları, İstanbul'daki memurların aylıklarını almaları
koşuluyla ödeniyor ve bu yüzden uzun süren gecikmeler
oluyordu.

Son Söz

Makalemizi yine Şair'in, yaşamının sonu için yazdığı bir
dörtlülükle bitirelim. Eşref Hasbihal adlı eserinde mezar ta-
şına şu dörtlüğünün yazılmasını istemiştir:

Kabrimi kimse ziyaret etmesin Allah için,
Gelmesin, redd eylerim billahi öz kardaşımı.
Gözlerim ebnâ-yı ademden o rütbe yıldız kim,
İstemem ben fâtihâ, tek çalmasımlar taşımı!

Maalesef, Şair Eşref bu endişesinde haklı çıkmış ve mezar
taşı çalınmıştır. Kırkağaç Belediyesi, sonradan, kendisinin
mezarını yeniden yaptırtıp taşı yenilemiştir.
Şair Eşref'in bu dörtlüğüne konu olduğu gibi, yaşamın ve
insanların hiç kimseyi böylesine düş kırıklığına uğratma-
masını diliyoruz...

